

In 1998 is het precies 200 jaar geleden dat de Boerenkrijg in Vlaanderen losbrak. In de media werd er dit jaar ruim aandacht aan besteed. Nieuwe publicaties, tentoonstellingen, een klank- en lichtspel en herdenkingen allerhande houden de herinnering levendig aan het kort maar hevig verzet tegen de “nieuwe” waarden van de Franse revolutie die een veel betere tijd moesten inluiden.

Een artikel in ons jaarboek mocht dus ook niet ontbreken.

Werd ook Lichtervelde beroerd door de Brigands en het krijgsgewoel?

Aan de hand van de documentatie van Georges Vandewalle konden Karel Vangheluwe en Filip Van Devyvere de gebeurtenissen van 1798 samenvatten en meteen in een breder perspectief situeren.

Heemkundige kring Karel Van de Poele

200 jaar geleden - de boerenkrijg

De gebeurtenissen van October 1798 in Lichtervelde

Karel Vangheluwe & Filip Van Devyvere

1 Inleiding

1.1 Een

En dit was het beklagenswaardig einde van onze poging...

Men heeft sedert die tijd van de Brigands gesproken als van een hoop lafhartige dwepers. Hadden zij gezegepraald en had het vaderland zijn vrijheid behouden, men zou hun heldenmoed als een nationale roem laten gelden en er op roemen.

Nu zegt 's Lands geschiedenis geen woord over de arme Brigands die hun bloed bij stromen voor de gemeenschappelijke onafhankelijkheid durfden te vergieten, toen de steden laf het hoofd bogen voor de vreemde dwingelandij.

Nu durft niemand van de nog levende patriotten bekennen dat hij deelnam aan de heldhaftige oorlog. Het is dus alleen het welslagen van een zaak, die haar goed en rechtvaardig in de ogen van de mensen maakt?

Uit het slot van "De Boerenkrijg" door Hendrik Conscience, verschenen in 1853.

beetje geschiedenis

Sedert 1795 waren de Franse Republiek de Oostenrijkse Nederlanden tot één staat verenigd. Het radicale en antiklerikale gedachtengoed van de Franse revolutie werd dus ook naar Vlaanderen geëxporteerd en ter plaatse vertaald in een reeks maatregelen die de Vlaamse plattelandsbevolking steeds meer en steeds dieper in haar meest essentiële waarden krenkte.

Opeisingen van levensmiddelen en belastingen allerhande kwamen veelal op de nek van de boerenbevolking terecht. De nieuw ingevoerde assignaten¹ bleken al snel waardeloos te zijn en werden op de duur door de Fransen zélf niet meer als betaalmiddel aanvaard.

Het invoeren van de nieuwe republikeinse instellingen werd ervaren als een misprijzen van eeuwenlang erkende en beproefde tradities en waarden. De decadi moest de zondag vervangen, de republikeinse kalender werd van kracht, klokgelui werd verboden, priesters mochten hun toog enkel binnen het kerkgebouw dragen, de eigendommen van kloosters werden verbeurd verklaard en als “nationale goederen” verkocht.

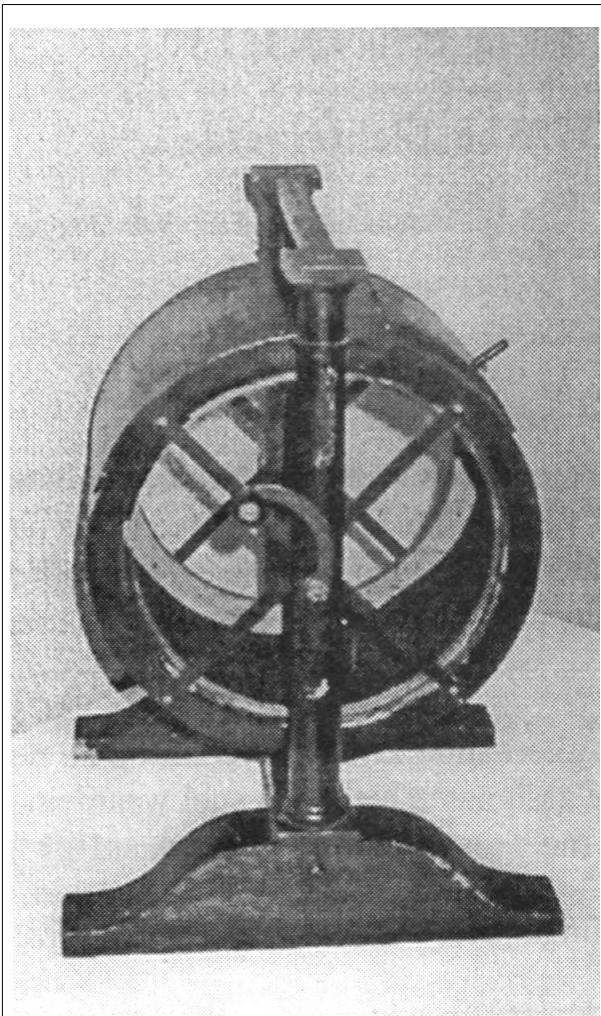
Toen in 1797 de Franse overheid de priesters ook nog als ambtenaren ging beschouwen en van hen een eed van getrouwheid aan de republiek ging eisen, was het hek van de dam. Priesters die dit weigerden, werden tot deportatie veroordeeld of doken onder: de zgn. Beloken Tijd was begonnen.

De druppel die de emmer tenslotte deed overlopen was het invoeren in 1798 van de conscriptie. Vanaf september 1798 konden alle jonge mannen tussen 20 en 25 jaar opgeroepen worden voor dienst in het Franse leger². Verplichte dienst was tot dan toe ongekend.

¹ Assignaten waren een papieren betaalmiddel gebaseerd op de (flink overschatte) waarde van de aan- geslagen goederen van de kerk en van emigranten. Met de massale uitgifte ervan werden de revoluti- onaire oorlogen gefinancierd. Ze werden afgeschaft in 1797.

² In aanmerking komen voor militaire dienst gebeurde op basis van het bekende “lotingsysteem” (dat trouwens jarenlang zou blijven bestaan). De arme drommels die geen geld hadden om een vervanger te betalen of zelf voor geld voor vervanger speelden, doolden vele jaren met de Franse legers mee over heel Europa. Voor de lotgevallen en omzwervingen van een aantal Lichterveldse conscrits ver- wijzen wij naar VAN ZIELEGHEM, Frans.: Soldaten voor Napoleon in Lichtervelde in NegendeJaar- boek van de Heemkundige Kring Karel Van de Poele, Lichtervelde, 1993, p. 47 e.v. en Van conscrits en refractairen - 1794-1814 in Tiende Jaarboek van de Heemkundige Kring Karel Van de Poele, Lich- tervelde, 1994, p. 73 e.v.

Van 1798 tot 1909 hebben de lotelingen van Lichtervelde en Gits uit dit trommeltje hun nummer getrokken (privé-bezit van Frans Vanderper - foto Georges Vandewalle).

Bovendien betekende het weghalen van jonge arbeidskrachten een zware financiële aderlating voor de reeds verarmde gezinnen. En bovenal was het onaanvaardbaar te moeten gaan vechten voor de verdrukker van het eigen volk.

Overal in Vlaanderen worden dan ook pamfletten aangeplakt die niet alleen protesteren tegen de conscriptiewet, maar meteen oproepen tot verzet tegen de Fransen. Reeds wordt de datum afgesproken: donderdag 25 oktober...

Directe aanleiding tot de opstand is het onderdrukken van een rel te Overmere in oktober 1798. Een inwoner weigert zijn belastingen te betalen en krijgt de deurwaarder, met escorte van Franse soldaten, aan huis. Een rel ontstaat, deurwaarder en soldaten worden verjaagd, en het zijn de Franse gendarmes die de orde (hardhandig) herstellen.

Een golf van protesten en rellen zal Vlaanderen³ in de drie daaropvolgende maanden overspoelen. Leaders van de opstand zijn uitgeweken priesters en intellectuelen die zich net over de grens, te Emmerich in het toenmalige Gelderland of in het Nederlandse Bergen op Zoom, gevestigd hebben. Hun rangen worden aangevuld door de oudgedienden van de Brabantse Omwenteling van 1789. Ze halen de oude leuze van toen van onder het stof: "PRO ARIS ET FOCIS" wordt "VOOR OUTER EN HEERD".

Een duidelijk omlijnd programma hebben de opstandelingen niet, maar het verdrijven van de Fransen, het herstellen van de godsdienstvrijheid en het afschaffen van de conscriptie zijn de overal aanwezige eisen. Sommigen gaan zelfs zo ver de terugkeer van de Oostenrijkse keizer te beogen.

Van een burgeroorlog spreken is niet overdreven. De Boerenkrijg heeft er trouwens alle kenmerken van: veel enthousiasme, weinig organisatie, veel improvisatie en bijna geen coördinatie. Meestal gaat het om los van elkaar opererende benden met weinig discipline en nog minder ervaring in het oorlogsvak. Niettemin worden her en der dorpen "bevrijd" en Franse patrouilles verjaagd, meestal volgens hetzelfde scenario: de kerk wordt heropend, de vrijheidsboom omgehakt, de conscriptie- en belastinglijsten verbrand en de gemeentekas buitgemaakt. Hun kordaat optreden bezorgt de opstandelingen de naam "Brigands". Represailles volgen natuurlijk en eisen, zoals altijd, een nog zwaardere tol zodat de hele zaak escaleert.

³ Niet alleen in Vlaanderen is er protest tegen het bestuur van de Fransen. Bijna gelijktijdig en om dezelfde motieven barst in Luxemburg de "Kluppelkrieg" los. Ook in eigen land krijgen de Fransen oproer te onderdrukken: de "Chouannerie", een volksopstand, geleid door grondadel en clerus zal Bretagne en Vendée een tijdlang onbestuurbaar maken. De Vlaamse Boerenkrijg staat in de Franse geschiedenis bekend als: "l'Insurrection de l'an VII" (de opstand van het jaar VII).

Bovendien brengen de hardnekkige geruchten over een eventuele landing van de Engelsen op de Belgische kust beurtelings hoop en onzekerheid in beide kampen, met het gevolg dat de Fransen de Vlaamse kust nog beter versterken en nog meer troepen in West-Vlaanderen samentrekken.

Op 30 oktober vraagt het Directoire te Parijs aan het Franse parlement om meer troepen te sturen naar Vlaanderen en geeft in de volgende bewoordingen een beschrijving van de situatie:

Cette rébellion s'est annoncée d'une manière très grave; la conscription militaire paraît n'en avoir été que le prétexte. Elle est l'effet des suggestions de l'Angleterre et du fanatisme. Les moteurs de cette rébellion sont des hommes attachés autrefois soit au gouvernement de la ci-devant Belgique, soit au parti du Stadhouder; les révoltés sont des prêtres, des moines, des vagabonds et des étrangers. Des arbres de liberté ont été remplacés par des croix; une partie de factieux portaient des cocardes orangistes, d'autres avant empreint l'aigle impérial sur leur drapeau...

Fanatisme, omhakken van de vrijheidsboom, oprichten van een kruisbeeld...: deze beschrijving⁴ schijnt wonderwel te kloppen met hetgeen te Lichtervelde zal gebeuren.

1.2 De krijgsverrichtingen in West-Vlaanderen

Eind oktober breekt de opstand in West-Vlaanderen ongecoördineerd los. In de nacht van 24 op 25 oktober, doen de Engelsen inderdaad een (half mislukte) poging om tussen Oostende en Blankenberge wapens aan land te brengen. Juist wegens het ontbreken van die wapens besluit de leiding van de Brigands tot uitstel van de opstand, maar niet alle compagnies kunnen tijdig verwittigd worden.

Op donderdag 25 oktober breekt de opstand in Midden West-Vlaanderen dan toch los, en aanvankelijk met succes! 's Anderendaags is reeds de hele streek ten zuiden van Kortrijk bevrijd, alsook Tielt. Te Ingelmunster geraken de opstandelingen op zondag 28 oktober⁵ echter slaags met de Sans-culotten⁶ en worden ze in de tang gegrepen tussen colonnes uit Brugge en eenheden uit Kortrijk. De verliezen aan Vlaamse zijde zijn groot en ook een deel van de burgerbevolking moet het ontgelden. Op maandag 29 en dinsdag 30 oktober zijn er nog gevechten in het Kortrijkse, waarbij de Brigands achteruitgeslagen worden. Op 31 oktober en op Allerheiligen is er oproer in de streek rond Tielt en in het Torhoutse, alsook in Roeselare.

Het hoofdkwartier van de Brigands wordt permanent verplaatst: Op 25 oktober is het te Hooglede, op 26 oktober te Moorslede, op 29 oktober te Staden, op 30 oktober te Ardoorie, op 2 november te Lichtervelde.

⁴ In vertaling: *Deze opstand is zeer ernstig te nemen. Engeland is de aanstoker, het fanatisme van de plaatselijke bevolking maakt de zaken alleen maar erger; de verplichte legerdienst is niets meer dan een voorwendsel. De opstokers zijn personen die vroeger tot de regering van het voormalige België of tot de partij van de Stadhouder behoorden. De opstandelingen zelf zijn priesters, monniken, vagebonden en vreemdelingen. De vrijheidsbomen worden vervangen door kruisen. Van de muiters droeg een deel de oranje kokarde, anderen hadden de keizerlijke arend op hun banier aangebracht ...*

⁵ 28 oktober is te Ingelmunster de geschiedenis ingegaan als "Brigandszondag".

⁶ "Sans-culotte" is de spotnaam die men in het begin van de Franse Revolutie gaf aan de Parijse opstandelingen die zo arm waren dat ze zich geen kniebroek konden veroorloven. Bij uitbreiding werd de naam later aan alle revolutionairen en nog later aan de Franse troepen gegeven.

Diezelfde dag overrompelen de Brigands St. Eloois-Winkel en Moorslede. Uiteindelijk worden ze die dag door de Sans-culotten verslagen. Op 3 november is er nog een moordpartij op kerkgangers te Ardoois. Op 5 november wordt het hoofdkwartier verplaatst naar Rollegem en op 6 november wordt het “leger” te Oekene ontbonden.

Einde van de strijd in West-Vlaanderen⁷...

2 In Lichtervelde

2.1 Wat er aan voorafging...

De redenen tot ontevredenheid over het Frans bestuur zijn te Lichtervelde nagenoeg dezelfde als overal elders in het Vlaamse land. Waardeloze assignaten, stijgende belastingdruk, en het vooruitzicht op een algemene conscriptiewet maken de Franse overheid uitermate onpopulair.

Bovendien is er een aanslepend en escalerend conflict met de geestelijkheid.

Reeds in september 1797 zijn de kruisen op openbare plaatsen (het kruis op de kerktoren inbegrepen!) en andere uiterlijke tekenen van devotie of geloof uit het straatbeeld verwijderd. Tevens wordt de kerk gesloten voor de eredienst omdat de parochiepriesters de eed van getrouwheid aan de Franse Republiek niet hebben afgelegd.

Begin oktober dienen een aantal gelovigen samen met pastoor, onderpastors en koster dan een aanvraag tot heropening in. Enkele dagen later ontstaat tumult op de parochie en het zijn diegenen die de aanvraag tot heropening van de kerk ondertekend hebben, die als zondebok zullen fungeren: in hun woning worden soldaten ingekwartierd die ze met mondkost én met geld (één gulden per dag) moeten onderhouden.

In 1798 zijn er te Lichtervelde vier priesters en één monnik onder de “citoyens”. Het zijn: pastoor Franciscus Janssens met zijn twee onderpastors, Jan-Baptist Lemaitre en Joseph Verhaeghe. Verder is er ook nog Franciscus Feys, een priester die te Lichtervelde verblijft en een monnik, Verduyn genaamd. Niet één van hen heeft de eed van getrouwheid aan de Franse Republiek gezworen⁸.

Pastoor Janssens en onderpastoor Verhaeghe wordt het leven behoorlijk zuur gemaakt door het departementsbestuur. Janssens gaat bij het departementale bestuur door voor bijzonder fanatiek⁹ anti-Frans. Op 8 februari wordt hij van zware feiten beschuldigd. Acht dagen later, op 16 februari, wordt hij tot deportatie veroordeeld en reeds op 7 maart aangehouden (van “snelrecht” gesproken!) en naar Brugge gevoerd¹⁰. Op 15 juni wordt ook onderpastoor Verhaeghe opgepakt en naar Brugge gevoerd voor deportatie naar het Franse eiland Oléron.

⁷ In de rest van het land concentreert de opstand zich na enige tijd in een 3-tal kernen: Klein Brabant, de Kempen en het Hageland rond Diest. De opstand in Klein Brabant wordt reeds op 5 november onderdrukt. Op 12 november moeten de Boerenkrijgers vluchten uit het omsingelde Diest. Uiteindelijk blijft alleen nog de verzetshaard in de Kempen over en verschansen de Brigands zich te Hasselt waar ze op 4 december definitief verslagen worden.

⁸ Op de 48 priesters van het decanaat Torhout waren er slechts 10 die de eed aflegden. (STAELE, Ann., Kerk in Revolutietijd, Aartrijke, Uitgeverij Emiel Decock, 1992, pp. 131-132).

⁹ “*fanatique dans une grade supérieure*” - de taalfout krijg je er gratis bij.

Een en ander schetst het klimaat van wantrouwen en diep misnoegen dat er te Lichtervelde in de zomer van 1798 moet geheerst hebben.

2.2 De feiten

Uit het werk van Antoon Lowyck leren we het volgende over de gebeurtenissen van oktober 1798:

De 29 Vendemaire (20 okt.) werd er 's avonds op de huizen geklopt en geroepen dat geen enkele conscrit mocht opgaan voor de Fransen. Op 4 Brumaire (25 okt.) te 21 u. werd door 6 companies (waaronder die van Hoogede) Lichtervelde bevrijd. De stormklok¹¹ werd geklept en de vrijheidsboom omgelegd. Nadat het volk verzameld was, werd op het kerkplein gepland: "Un bon Dieu d'un grandeur immense" zegt het frans verslag. "Plechtig droegen wij den gekruisten Heer op onze schouders" schrijft een brigand. Op 5 Brumaire gaan ze naar Zwevezele te 8 uur nadat de stormklok iedereen aan de kerk had verzameld. Op 6 Brumaire komen te 11 uur 4 colonnen toe. Op Allerzielen komen Torhoutse spions terug van Ardoie en zien hier de brigandshoofdman en bespringen hem. Hij legt er enkelen tegen de grond en vlucht "het hout in". Op St Hubertusdag¹² verraste een grote patrouille gendarmen, in een bos te Lichtervelde, de koks der brigands, die de avondsoep aan het koken waren. De koks vluchtten en de gendarmen vonden enkele ponden vlees in de soep. 's Avonds was er alle kwartier een wachtronde van verschillende patrouilles brigands op de baan van Roeselare.

Volgens de overlevering zou ook de Lichterveldse veldwachter een pak slaag gekregen hebben.

Verder lezen we dat er gevechten zijn op Allerzielen in de streek Lichtervelde - Tielt, waar de Brigands worden achteruit geslagen. Het hoofdkwartier is te Lichtervelde en daarna te Ardoie.

3 Enkele bedenkingen

Waar hielden de Brigands zich schuil te Lichtervelde ? Het dorp moet in die dagen ca. 4500 zielen geteld hebben en was dus nog niet dicht bevolkt¹³. Zuidwaarts vanaf de Kruisstraat waren er de vrij uitgestrekte Huwynsbossen. In het noorden lag het bos "De kwade keizer" en was er het moerassige veld. Goede wegen door deze gebieden waren er niet.

¹⁰ Zijn gezondheidstoestand laat echter de deportatie niet toe en Janssens blijft gevangen in Brugge tot hij er op 15 februari van het daaropvolgende jaar overlijdt, amper 49 jaar oud. Verhaeghe daarentegen wordt wel gedeporteerd. Hij belandt via Rochefort op 27/10/1799 op het eiland Oléron, gelukkig slechts voor enkele maanden: op 21/02/1800 is hij reeds terug te Lichtervelde. In 1801 wordt hij pas-toor te St. Janssteen en in 1802 te Watervliet, waar hij in 1835 overlijdt.

¹¹ Als de kerk van Lichtervelde toen nog over haar klokken beschikte, dan mochten deze enkel nog geluid worden op de decadi's of om nationale feesten aan te kondigen. Zie hierover ook MISSINNE, Gaston: "Lichterveldse Klokkenhistoriek" in Vierde Jaarboek van de Heemkundige Kring Karel Van de Poele, Lichtervelde, 1988, p. 5 e.v.

¹² 3 november

¹³ Over een cijfer voor 1798 beschikken we niet. In 1796 waren er 4403 inwoners op de gemeente en in 1803 was het aantal tot 4612 gestegen (STAEEL, Ann.: Kerk in Revolutietijd, Aartrijke, Uitgeverij Emiele Decock, 1992 p. 58).

Bos- en heidegebied boden dus geschikte schuilplaatsen voor de Brigands, die zich liever niet in de centra waagden.

Over de bewapening zijn de historici het eens dat dit een allegaartje was van ganzenroeren, hooivorken, zeisen, pistolen en ook enkele "fusiquen" van Engelse origine.

3.1 Wie nam het initiatief?

Wie waren de mannen die op 20 oktober in de duisternis op de deuren geklopt hadden en de opgeroepenen bezworen hadden niet op te trekken?

Reactionairen, aanhangers van de keizer van Oostenrijk, notabelen...?

Een priester zegent de optrekkende Boeren (detail uit de gedenksteen in de Halletoren te Tiel).

Misschien leiders van de opstandelingen die bericht ontvangen hadden over een Engelse interventie en niet wilden dat, nu de bevrijding binnen handbereik was, er nog Lichterveldse conscripts naar het andere kamp zouden optrekken...?

Of waren het boeren(zoons) die op pachtgoed van adel of kerk hun brood verdienden en daarom partij kozen tégen de republiek...?

Misschien waren het ook alleen maar rebellen, die niets te verliezen hadden...

Of er in de rangen van Brigands ook Lichterveldenaars waren, valt niet met zekerheid te zeggen¹⁴.

3.2 Van waar kwamen ze?

De opstand werd ingeluid door 6 groepen uit de streek. Waarschijnlijk kwamen ze naar Lichtervelde om zoveel mogelijk mensen aan te sporen mee te trekken de volgende dag. We mogen veronderstellen dat de groep Brigands die 's anderendaags verder trok naar Zwevezele, aangegroeid was met Lichterveldse conscrits.

3.3 Wat gebeurde er?

Antwoord: de avond van de bevrijding, zeer weinig. Laten we niet vergeten dat het optreden van de Brigands slechts één avond in beslag nam: tussen 21 uur 's avonds en 8 uur 's morgens, in de herfst, in een tijd zonder openbare verlichting...

Die avond zal het plaatselijke, door de Fransen aangestelde, gemeentebestuur wel de benen genomen hebben. Enkel de veldwachter kregen ze te pakken. Had hij de oproepingsbrieven aan de conscrits bezorgd en zich daardoor gehaat gemaakt...?

Een paar dagen later, wanneer de koks de avondsoep aan het koken zijn, worden ze door de Sans-culotten overvallen. Volgens Antoon Lowyck is dit wellicht het grootste Franse succes in de streek: de ravitaillering is niet meer verzekerd en veel Brigands gaan terug naar huis, het "leger" geraakt ontreederd. Dit simpele, anekdotische feitje spreekt boekdelen over discipline en motivering in de rangen van de Boeren.

3.4 Drijfveren en achtergronden

Wat merkwaardig is: de vrijheidsboom werd vervangen door een "*un bon Dieu d'une grandeur immense*", een kruisbeeld van zeer groot formaat. Niet door een beeld van de Oostenrijkse keizer noch door het wapenschild van de plaatselijke heer, maar door een groot kruisbeeld. Dat wijst erop dat de geestelijkheid mee de opstand leidde (weliswaar gesteund door Oostenrijkse en Engelse agenten). Het wijst er tevens op dat kerkvervolging en eerherstel voor het geloof de zaken waren die de bevolking het nauwst aan het hart lagen.

Een en ander is niet verwonderlijk als men bedenkt dat het hier niet ging om de opstand van een handjevol intellectuelen die de gewone man voor hun kar trachtten te spannen, maar om een spontane uiting van diep misnoegen van het gewone volk dat geen andere steun of houvast meer had dan de lagere geestelijkheid aan wiens zorgen het toevertrouwd was.

¹⁴ Uit de naderhand gevoerde processen zijn de namen van 488 Westvlaamse Boerenkrijgers bekend gebleven. Geen enkele Lichterveldenaar wordt vermeld, wat nog niet bewijst dat er geen Lichterveldse Brigands waren... Zie hierover: LOWYCK, Antoon.: Lijst van 488 Westvlaamse Boerenkrijgers, Poperinge, Werkgroep der Nederlanden, 1998.

3.5 Wie waren de Brigands?

Het is wel nuttig te wijzen op de kloof die er was tussen de Frans- of Duitssprekende notabelen, edelen en hogere geestelijkheid¹⁵ die begrepen dat de Fransen de overhand hadden en zich dus gedeisd hielden omdat ze teveel te verliezen hadden, enerzijds, en de grote massa arme en ongeletterde mensen, anderzijds.

Het is uit deze onderste laag der bevolking -landarbeiders en thuiswevers- dat de opstandelingen kwamen. Zij hadden als enige vorm van ontwikkeling twee jaar lering voor de eerste communie gekregen. Ze kenden geen woord Frans en leefden in armoede, zelfs deels van liefdadigheid, maar hadden een diep geloof meegekregen en bewaard. De term "Boerenkrijg" is dus enigszins misleidend. Het was geen opstand van de boeren -die, spijs alles, teveel te verliezen hadden-, maar van de gewone man, dagloners, boerenknechten, kleine middenstanders en ambachtslui uit steden en dorpen van Vlaanderen.

De heterogene groep opstandelingen, ongetraind, niet omkaderd of georganiseerd en slecht bewapend, heeft de strijd verloren. Maar de diepere godsdienstzin van de volksmassa, die niet veel op had met decadi's en plechtigheden ter ere van de Godin van de Rede..., die godsdienstzin heeft Napoleon drie jaar later uiteindelijk toch gedwongen tot het Concordaat, waarbij vrije godsdienstbeleving weer mogelijk werd -zij het dan geleid door een door de staat gecontroleerde clerus.

4 "Dichtung und Wahrheit"

De hele opstand zou een voetnoot in de geschiedenisboeken gebleven zijn als daar de literatoren uit de periode van de romantiek niet geweest waren. Het beeld dat latere generaties (en ook nog de huidige) over de Boerenkrijg meekregen, is grotendeels bepaald door schrijvers als Hendrik Conscience die er in 1853 een roman, "De Boerenkrijg" aan wijdde¹⁶. Ook de gedenktekens en -platen die bij het eeuwfeest in 1898 onthuld werden en zelfs nog de publicaties die verschenen bij de honderdvijftigste verjaardag in 1948, ademden diezelfde geest van idealisering uit: de Brigands waren martelaars die hun voorvaderlijk geloof en zeden op heldhaftige manier verdedigden tegen een goddeloze overmacht.

Deze romantische versie van de Boerenkrijg, zoals Vlaanderen ze kent, wordt het best samengevat in het lied "O Kruise den Vlaming".

Geen enkele Brigand heeft het ooit gezongen; het werd naderhand gemaakt als eresaluut voor hen die in 1798 hun leven in de strijd gelaten hebben. Er is evenwel een schril contrast tussen de Brigands die terug naar huis keren omdat er geen avondeten is, en de jongens van wie "*geen een het hoofd voor de kogel heeft gebukt*": verdichting tegenover waarheid ...

¹⁵ Een merkwaardige uitzondering vormt wellicht Albert-Louis, graaf van Lichtervelde (16/08/1715 - 18/10/1796), bisschop van Namen sinds 1779. Hij verzette zich als enige "Belgische" bisschop tegen het besluit van keizer Jozef II dat nog slechts één seminarie-generaal voor priesteropleiding te Leuven toeliet. Toen bij de tweede inval van de Franse legers (Fleurus 26/06/1794) de meeste edelen en de hogere geestelijkheid naar het buitenland vluchtten, bleef hij moedig en alleen op post

¹⁶ Ook de eerder vermelde opstanden in Luxemburg en de Franse Vendée kregen hun geromanceerde versie, door Engling over de "Klüppelkrieg, door Honoré de Balzac in "Les Chouans".

O Kruise

t.: E.H. Arthur Scheiris (1898) (Es liegt eine Krone im grünen Rhein) m.: Wilhelm Hill (1856)

$\text{♩} = 90$

5 Besluit

De beste formulering van een besluit over deze omstreden volksopstand vonden we bij Henri van Daele¹⁷:

De Boerenkrijg was een strijd van ontwrichte mensen, die in een vacuüm waren terechtgekomen, het vacuüm van de Franse Revolutie. De Brigands zagen een oude vertrouwde maatschappij verdwijnen, en kregen daar weinig of niets voor in de plaats. Zij maakten het einde van een maatschappelijk proces mee, de overgang van een landbouwmaatschappij naar een industriële samenleving. Al te vaak vergeet men dat onze maatschappij een synthese is van de ideeën van de Verlichting en de voor de hand liggende weerstanden daartegen. De Brigands van 1798 vergeten is ongepast, hen vereren is ongegrond.

○○○○○○○○○○○○

¹⁷ VAN DAELE, Henri.: *Van Bastille tot Boerenkrijg*, Lannoo, Tielt, 1997

6 Bibliografie

- Cloet, Michel e.a.: Het bisdom Brugge 1559 - 1984 Bisschoppen, priesters, gelovigen. Brugge, Westvlaams Verbond van Kringen voor Heemkunde, 1985
- De Bruyne, Arthur: De boerenkrijg. Leuven, Davidsfonds, 1948
- Lowyck, Antoon: Boerenkrijg in West-Vlaanderen. eigen beheer, 1948
- Lowyck Antoon: Lijst van 488 Westvlaamse Boerenkrijgers. Poperinge, Werkgroep der Nederlanden, 1998
- Ramboer, Dirk: De Pennentrek van 15 december 1795. In: Dertiende Jaarboek van de Heemkundige Kring Karel Van de Poele, Lichtervelde, 1997
- Stael, Ann: Kerk in Revolutietijd, Het decanaat Torhout 1795-1815. Aartrijke, Uitgeverij Emiel Decock, 1992
- Van Bavegem, J.B.: Martelaarsboek der Belgische Geestelijkheid. 6 dln, Borgerhout. 1872-'73
- van Daele, Henri: Van Bastille tot Boerenkrijg. Lannoo, Tielt, 1997
- Van De Voorde, Hugo, e.a.: Bastille, Boerenkrijg en Tricolore. Leuven, Davidsfonds, 1989
- Vandewalle, Georges: Lichterveldse Ziek-Zakjes, delen 3 en 4. Lichtervelde eigen beheer z.j.
- Vanzieleghem, Frans: Van conscrits en refractairen 1794 - 1814. In: Tiende Jaarboek van de Heemkundige Kring Karel van de Poele, Lichtervelde, 1994